

Warszawa, 3 stycznia 2013 r.

RPO – 610220-VII-7020.8.4/09/KM

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z rewizytacji w Salezjańskim Ośrodku Wychowawczym w Trzcińcu
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 4 września 2012 r., do Salezjańskiego Ośrodka Wychowawczego w Trzcińcu (zwanego dalej Ośrodkiem, placówką lub MOW), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, Mechanizm): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Marcin Kusy, Michał Dziduch i Wojciech Sadownik (prawnicy).

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, wizytujący sprawdzili na miejscu stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Ośrodka przeprowadzonej w dniu 11 marca 2010 r.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu Ośrodka przedstawionych przez ks. mgr Tomasza Kościelnego – dyrektora placówki oraz wicedyrektora,
- oglądzie wybranych pomieszczeń Ośrodka,
- przeprowadzeniu rozmów w cztery osoby z obecnymi w placówce wychowankami,

- analizie wybranych teczek wychowanków oraz karty obserwacji wychowanków grupy readaptacyjnej.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali dyrektora Salezjańskiego Ośrodka Wychowawczego i jego zastępców o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji zapoznano się z treścią Statutu Salezjańskiego Ośrodka Wychowawczego w Trzcińcu, Regulaminem grupy readaptacyjnej – VII a, protokołem kontroli sanitarnej przeprowadzonej przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w dniu 15 i 16 maja 2011 r., protokołem kontroli doraźnej przeprowadzonej w dniu 6 maja 2011 r. przez wizytatora Kuratorium Oświaty w Szczecinie Delegatura w Koszalinie, sprawozdaniem z kontroli przeprowadzonej przez sędziego Sądu Rejonowego w Drawsku Pomorskim w dniu 8 lutego 2012 r.

2. Charakterystyka Ośrodka

Salezjański Ośrodek Wychowawczy „Dom Młodzieży” im. św. Jana Bosko jest niepubliczną placówką wychowawczą o charakterze resocjalizacyjnym, przeznaczoną dla chłopców niedostosowanych społecznie, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji, wobec których sąd rodzinny zastosował środek wychowawczy w postaci umieszczenia w ośrodku wychowawczym. Organem prowadzącym placówkę jest Towarzystwo Salezjańskie Inspektorata pw. św. Wojciecha w Pile.

W dniu wizytacji w placówce przebywało 47 wychowanków.

3. Stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji MOS, przeprowadzonej w dniu 18 stycznia 2011 r.

Zgłoszone wówczas rekomendacje dotyczyły:

1. wyeliminowania przejawów złego traktowania nieletnich;
2. wyeliminowania z katalogu nagród obowiązujących w grupie readaptacyjnej, nagrody w postaci czytania lektur szkolnych;

3. dostosowania ubioru nieletnich do aktualnej pory roku;
4. dostosowania brzmienia § 4 Statutu Ośrodka określającego liczebność grupy wychowawczej do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie rodzaju i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach;
5. wyposażenia kabin prysznicowych w grupie readaptacyjnej w maty antypoślizgowe;
6. rozważenie możliwości wyposażenia sypialni wychowanków w lampki nocne.

Ad.1.

Zalecenie zostało zrealizowane. Wychowankowie, z którymi przedstawiciele Mechanizmu przeprowadzili rozmowy, nie wnosili zastrzeżeń do traktowania przez kadrę wychowawczą. Zgodnie z wyjaśnieniami dyrektora, opisane w Raporcie z dnia 28 marca 2010 r. sytuacje miały charakter wyłącznie incydentalny.

Ad. 2.

Zalecenie zostało zrealizowane. Przedstawiony wizytującym Regulamin grupy readaptacyjnej nie wymienia czytania lektur szkolnych jako nagrody za dobre zachowanie.

Ad. 3.

Zalecenie zostało zrealizowane. Zaobserwowany podczas oglądu placówki strój wychowanków, w tym w grupie readaptacyjnej, dostosowany był do panującej temperatury.

Ad. 4.

Zalecenie zostało zrealizowane. Mimo, iż przywołane rozporządzenie jest już aktem archiwalnym, Statut Ośrodka został zaktualizowany i w § 4 ust. 2 wpisana została maksymalna liczba wychowanków w grupie wychowawczej (12 osób).

Ad. 5.

Zalecenie zrealizowano. W każdej łazience znajdowały się maty antypoślizgowe.

Ad.6.

Dyrektor placówki poinformował wizytujących, iż brak lampek nocnych w sypialniach wychowanków wynika ze względów bezpieczeństwa. Nauka własna chłopców odbywa się zaś w świetlicy, a nie w pokojach sypialnych.

4. Inne nieprawidłowości wynikające z rekontroli

Wątpliwości wizytujących wzbudziły zasady i restrykcje obowiązujące wychowanków grupy readaptacyjnej. Grupa ta zorganizowana została w odrębnym budynku, sypialnia przeznaczona dla osób wchodzących w skład grupy readaptacyjnej została wyposażona jedynie w łóżka. Wizytujący stwierdzili, że brakuje w niej nie tylko innych mebli (np. szafeczek przyłóżkowych), ale i wystroju nasuwającego miłe skojarzenia z warunkami domowymi. Nadto, nieletni izolowani są od innych podopiecznych Ośrodka i zobowiązani do noszenia pomarańczowych spodni.

W skład grupy readaptacyjnej wchodzi zarówno osoby nowoprzybyłe, jak i ci wychowankowie, którzy uznani zostali za szczególnie trudnych. Chłopcy, z którymi przedstawiciele Mechanizmu przeprowadzili rozmowy twierdzili, że podczas pobytu w grupie readaptacyjnej nie organizowano im zajęć na świeżym powietrzu. W tym miejscu należy wskazać, że obowiązujący w Ośrodku katalog praw wychowanków (§ 27 Statutu) nie zawiera prawa do zajęć na świeżym powietrzu. Tymczasem, zgodnie z § 17 pkt 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków

pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. z 2011 r. Nr 109, poz. 631) Ośrodek umożliwia wychowankom udział w zajęciach sportowych, turystycznych, rekreacyjnych, w tym w zajęciach organizowanych na świeżym powietrzu w wymiarze co najmniej dwóch godzin dziennie, o ile pozwalają na to warunki atmosferyczne. Zgodnie z wyjaśnieniami dyrektora Ośrodka oraz pkt 2 Regulaminu grupy readaptacyjnej – VII a, pobyt wychowanka w omawianej grupie wynosi od kilku dni do kilku tygodni. Jednakże analiza udostępnionej wizytującym dokumentacji ujawniła przedłużające się dwa pobyty wychowanków w tej grupie: od 5 maja br. do dnia wizytacji oraz od dnia 28 lipca br. dnia wizytacji.

W przedmiotowej sprawie Krajowy Mechanizm Prewencji zwrócił się do prof. nadzw. dr hab. Marka Konopczyńskiego – specjalisty w zakresie pedagogiki resocjalizacyjnej (dalej: ekspert, prof.), z prośbą o opinię dotyczącą pedagogicznych i resocjalizacyjnych podstaw istnienia grupy resocjalizacyjnej. Zdaniem wyżej wymienionego, cyt. *„grupa readaptacyjna” ze swojego założenia powinna mieć charakter otwarty i umożliwiać wychowankom jak najczęstsze kontakty interpersonalne z osobami dorosłymi i młodzieżą „pozytywną”, w celu uruchomienia mechanizmów uczenia się zachowań społecznych, oraz dostarczenia wzorców aksjologiczno – kulturowych. Ponadto nieodzownym atrybutem procesu readaptacji powinny być szeroko zakrojone zajęcia kulturalne, artystyczne i sportowe mające na celu pogłębienie procesu pozytywnej socjalizacji i akulturacji.*

Analizując zastaną przez wizytujących sytuację, Krajowy Mechanizm Prewencji nie znajduje podstaw prawnych do stworzenia grupy readaptacyjnej w odrębnym, zamkniętym budynku oraz izolowania jej wychowanków od innych osób poza personelem placówki. Nadto, zdaniem eksperta, fakt izolacji grupy ma charakter niepedagogiczny i nieuzasadniony resocjalizacyjnie i nie powinien mieć miejsca w ramach systemu MOW. Wątpliwości Mechanizmu i eksperta wzbudził również fakt mieszanego składu grupy (chłopcy nowoprzybyli i uznani za trudnych). Jedynym uzasadnieniem mieszania składu tego typu grupy może być, zdaniem profesora, uzasadnienie pedagogiczne (np. rodzeństwo, czy próba wytworzenia sytuacji wpływu osobistego). W zastalej przez wizytujących sytuacji „grupy karnej”, mieszany skład

grupy nie ma uzasadnienia wychowawczego. Również w obowiązku noszenia pomarańczowych spodni przez wychowanków grupy readaptacyjnej ekspert nie znajduje uzasadnienia merytorycznego. Obowiązek ten jest czynnikiem stygmatyzującym, a tym samym antyresocjalizacyjnym, zaś proces readaptacyjny ma za zadanie uruchomienie mechanizmów destygmatyzacji indywidualnej i społecznej wychowanków. Reasumując, zdaniem profesora Konopczyńskiego formuła organizacyjna „grupy readaptacyjnej” w Salezjańskim Ośrodku Wychowawczym w Trzcińcu jest w istocie „karną grupą inkarcerową”, której istnienia nie przewiduje metodyka oddziaływań resocjalizacyjnych oraz obowiązujące normy prawne regulujące funkcjonowanie młodzieżowych ośrodków wychowawczych w Polsce.

Zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji kumulatywny efekt warunków socjalnych oraz rygor wynikający z charakteru grupy w ośrodku o charakterze wychowawczym stanowi nadmierną dolegliwość i stanowi niehumanitarne traktowanie. **W związku z powyższym, Mechanizm wzywa do przeformułowania zasad funkcjonowania grupy readaptacyjnej, tak aby spełniała ona wymogi legalizmu prawnego i oddziaływania pedagogicznego.**

5. Zalecenia

Czynności przeprowadzone przez przedstawicieli Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” w ramach rewizytacji Ośrodka pozwalają stwierdzić, iż wszystkie zalecenia wydane w rezultacie poprzedniej wizytacji zostały zrealizowane.

Jednakże, w związku z ujawnionymi w pkt. 4 Raportu nieprawidłowościami, na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

1. przeorganizować zasady funkcjonowania grupy readaptacyjnej, zgodnie pkt. 4 Raportu,

2. poszerzenie katalogu praw wychowanków wymienionych w Statucie o zajęcia sportowe, turystyczne, rekreacyjne, w tym w zajęcia organizowane na świeżym powietrzu w wymiarze co najmniej dwóch godzin dziennie,
3. zadbanie o estetykę sypialni grupy readaptacyjnej i wyposażenie jej w meble do przechowywania rzeczy osobistych wychowanków,
4. zniesienie obowiązku noszenia pomarańczowych spodni przez wychowanków grupy readaptacyjnej,